ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ІНОЗЕМНИХ ЛІКАРІВ НОВІТНІМИ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

М. Ю. Котелюх

к. мед. н, асистент кафедри внутрішньої медицини № 2, клінічної імунології та алергології ім. академіка Л. Т. Малої, Харківський національний медичний університет

Успішність навчання і виховання здобувачів вищої освіти залежить не лише від їхніх навчальних реальних можливостей, але й від педагогічної майстерності викладача. Науково-педагогічні працівники закладу вищої медичної освіти (ЗВМО) вимушені постійно підвищувати рівень педагогічної майстерності, оскільки з кожним роком змінюється нове покоління молоді, його традиції і звички. До освітнього процесу приєднуються іноземні здобувачі вищої освіти, котрі є представниками інших національностей, менталітету, звичаїв і традицій.

Педагогічні науки також не залишаються без змін, вони наповнюються новітніми засобами педагогічної майстерності. Це дозволяє викладачеві оволодівати основами педагогічної діяльності на засадах гуманізму й партнерських стосунків, будувати співробітництво із майбутніми фахівцями. У свою чергу новітні засоби педагогічної майстерності сприяють виявленню індивідуальних здатностей здобувачів вищої освіти, розширюють межі їхньої самореалізації в освітній діяльності, виховують уміння професіоналізму й конкурентоспроможності на ринку праці. Головне, на нашу думку, є те, що засоби педагогічної майстерності допомагають розкрити інтелектуальний потенціал майбутніх фахівців. Інтелектуальні вміння й навички особистості є невід'ємною складовою професійної компетентності сучасних лікарів. Для того, щоб надати кваліфікаційну допомогу пацієнтам, лікареві необхідно мати критичне й адекватне мислення, аналізувати причини появи хвороби, порівнювати показники обстежень різних років, узагальнювати думки й висновки медичних працівників різного фаху, котрі надавали консультації, знаходити оптимальні шляхи лікування й володіти професійною етикою. Та ще важливий факт інтелектуальної вихованості — спілкування з родичами пацієнтів, яким необхідно пояснювати про моральний і матеріальний аспекти допомоги хворому. Бувають випадки, коли медичні працівники грубо поводяться з пацієнтами, спілкуються зверхньо і цинічно, не хочуть задумуватися над проблемами хворих.

На основі аналізу наукових праць [1–9], суть поняття «педагогічна майстерність» розуміємо як сукупність особистісно-професійних якостей особистості, що забезпечують самоорганізацію високого рівня професійно-педагогічної діяльності на рефлексивній основі. До таких важливих якостей викладача слід віднести педагогічні здібності, професійні нахили, комунікативні вміння, а також вміння навчати й виховувати майбутніх фахівців на засадах співробітництва. До елементів педагогічної майстерності вчені І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос та інші [6] відносять гуманістичну спрямованість, професійну компетентність, здібності до педагогічної діяльності, педагогічну техніку, основи спілкування на професійному рівні.

Інтелектуальне навчання і виховання майбутніх лікарів тісно пов'язане з проблемою формування акмеологічної компетентності особистості як викладача, так і здобувачів вищої освіти [3]. Пояснимо це тим, що сучасній людині важливо постійно усвідомлювати й прагнути до самовдосконалення та самовиховання в професійній діяльності, презентувати свої кращі здобутки й результати продуктивної діяльності, мобільно реагувати на нові події й обставини, зміни в суспільстві й виробництві. Саме така людина зможе бути самодостатньою і впевненою в житті. Нині ще недостатньо ми поширюємо інформацію про акмеологічну компетентність лікарів, її значущість для набуття кваліфікації і професіоналізму в роботі. Тому в процесі підготовки майбутніх лікарів, у тому числі й іноземних здобувачів вищої освіти, слід використовувати такі засоби педагогічної майстерності, які будуть допомагати їхньому акмеологічному і професійному зростанню.

У педагогічній науці термін «інновація» означає оновлення, новизну, зміни, що відбуваються в освітньому середовищі будь-якої країни. Учена Т. Твердохліб [9] до інноваційних засобів навчання і виховання школярів відносить колажі, флешмоби, екологічні десанти, відкриті мікрофони, шкільні референдуми, тематичні дискотеки, виховні проекти, тренінги, котрі сприяють творчому пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем.

До новітніх засобів педагогічної майстерності віднесемо такі прийоми, методи, форми, педагогічні технології, інформаційно-комунікаційні технології, за допомогою яких підвищується педагогічний професіоналізм викладача, посилюється пізнавальний здобувачів вищої освіти до освітнього процесу, підвищується результативність навчання й виховання майбутніх фахівців, зокрема їхнього інтелектуального навчання і виховання.

Акмеологічні тренінги є новітнім засобом педагогічної майстерності, суть цього засобу полягає в організації і стимулюванні майбутніх фахівців до самопізнання і професійного проектування. Згідно теорії і практики проведення тренінгів, у цьому випадку це виконання учасниками освітнього процесу вправ на розкриття внутрішнього потенціалу. Особливістю таких тренінгів є те, що вони проводяться під керівництвом викладача, однак не завжли в аудиторії, а можуть бути організовані в дистанційному режимі, тобто в домашніх

умовах. Виконання акмеологічних тренінгів пов'язане з розвитком інтелектуальних здатностей майбутніх іноземних лікарів, оскільки виконання вправ на самопізнання потребує критичного мислення, гнучкості мисленнєвих дій, сформованих умінь аналізувати власні дії і вчинки, робити висновки щодо вдосконалення професійних якостей і кваліфікації майбутнього медичного працівника. Наведемо приклади таких вправ до тренінгу «Пізнай себе: сьогодні і завтра» для здобувачів вищої освіти.

Вправа 1. Уявіть собі, що Ви складаєте сценарій виступу серед колег на медичному симпозіумі. Запланували тему, зміст доповіді до 5–8 хв. На симпозіумі були присутні журналісти і репортери. Після доповіді Вам поставили запитання. Коли у Вас з'явилися професійні інтереси та чим Ви поясните наукову захопленість озвученою проблемою? Що Ви відчували, коли готувалися до публічного виступу? Ви отримали задоволення від виступу на медичному симпозіумі? Що у Вашому професійному житті має змінитися? Як би Ви змінили тему і зміст виступу, якщо це були б пацієнти та їхні родичі? Що Ви заплануєте змінити в собі, щоб краще розуміти потреби пацієнтів? До якого висновку Ви дійшли?

Вправа 2. Погодьтесь, що специфіка Вашої професійної діяльності зобов'язує надавати допомогу пацієнтам похилого віку. Поговоріть з собою в кінці робочого дня. Знайдіть відповіді на запитання. У чому полягає специфіка спілкування з такими пацієнтами і що я про це знаю? Чи маю я досвід такого спілкування у власній родині? Чи маю я право робити зауваження й докоряти людині похилого віку? Як мені навчитися контролювати власні дії і вчинки в екстрених ситуаціях? Як виглядить ситуація, коли правда на боці пацієнта? Як почувається пацієнт у нових обставинах? Чи готовий пацієнт мені «відкрити душу і серце», розповісти про наболіле?

Такі вправи є доступними для майбутніх іноземних лікарів, оскільки вони стосуються їхніх роздумів, досвіду поведінки у власній сім'ї, про яку вони згадують, порівнюють приклади спілкування з пацієнтами різного віку. Здавалося, чи можливо простими реченнями зрозуміти власну душу, відчути іншу людину? Однак, як свідчать результати співбесіди з такими здобувачами вищої освіти, настрій у них позитивний і вони готові вислуховувати й допомагати пацієнтам.

Інтелектуальний потенціал майбутніх іноземних лікарів розкривають і формують такі сучасні форми, як квест, флешмоб. *Квест*, на відміну від акмеологічних тренінгів, є грою, що вимагає колективного розв'язання поставлених завдань, правильного і точного спілкування між учасниками, між капітаном і учасниками гри. Відомо, що для квестів характерним є наявність умовних станцій, на яких заховані завдання з потрібними вказівками. У нашому випадку пропонуємо квест «Мобільна медична допомога населенню», виконання якого спрямоване на активізацію інтелектуальних здібностей учасників освітнього процесу, а саме: тих, хто складає завдання і тих, хто їх виконує. Наведемо приклади таких завдань.

Завдання для станції «Палата хворого». Пацієнт відмовляється від лікування, впевнений, що йому так багато приписів не потрібно, оскільки раніше від лікувався лише нетрадиційними способами. Ваші дії і методи роботи з пацієнтами?

Завдання для станції «Медичний консиліум». Родичі хворого не погоджуються з висновками медичного консиліуму та вважають, що їм не поталанило з лікарями. Вони мають сумніви щодо доцільності призначених медичних препаратів. Загалом на їхню думку, особисто лікарі пов'язані з фармацевтичними представниками і мають користь з цього. Ваші дії і методи роботи з родичами хворих?

Доречно зазначити, що проведення квесту є сприятливим не лише для інтелектуального розвитку майбутніх вітчизняних та іноземних лікарів, але й створення іншомовного освітнього середовища в ЗВМО [7]. Виконання завдань вимагає від здобувачів вищої освіти правильного тлумачення проблеми, розуміння її, оригінального творчого розв'язання. У виконанні завдань практикується українська та іноземні мови лікаря. Доцільно зауважити, що саме під час квесту майбутні лікарі уявляють цілі співробітництва та партнерства, розуміють значущість колективного розв'язання проблем.

Дебрифінг як форма педагогічної майстерності, яку можливо використовувати на заняттях з внутрішньої медицини, клінічної імунології та алергології для іноземних здобувачів вищої освіти. Як зазначає В. Вихрущ та інші [2], технологія дебрифінгу є різновидом зворотного зв'язку між учасниками освітнього процесу з метою аналізу підсумків спільної діяльності і визначення якості навчання. Це процес перегляду суджень або думок учасників інтерактивного навчання, що супроводжується обговоренням і порівнянням можливих альтернатив розв'язання проблемних ситуацій. Інноваційний підхід полягає в тому, що під час дебрифінгу головним є те, як надати можливість здобувачам вищої освіти самостійно знаходити правильні варіанти розв'язання ситуацій і виявляти допущені помилки, а не розпочинати з правильних чи неправильних суджень. У такий спосіб майбутні іноземні лікарі розвивають у собі здібності до самоспостереження, самоаналізу, виконують професійні ролі на творчому рівні.

Технологія ліквідації тупикових ситуацій — це знаходження нетипових варіантів розв'язання ситуацій, що вимагає від учасників освітнього процесу відмінної фахової підготовки і високого інтелектуального рівня розвитку особистості. Учені [2] наводять загальний план дій стосовно цієї технології. Це вироблення правил

перетворень, за рахунок чого можна піддати сумніву наявне незадовільне розв'язання проблеми; пошук нових взаємозв'язків між частинами наявного бракованого результату; переоцінка проблемної ситуації. Зазначені дослідники наводять терміні і висловлювання, що допомагають розв'язати тупикові ситуації, а саме: замінити, скомбінувати, адаптувати, модифікувати, зменшити або збільшити, застосувати в іншій галузі, виключити, змінити на протилежне. У названих дієсловах закладено нові варіанти розв'язання проблеми. Такий засіб педагогічної майстерності вимагає глибокого занурення в зміст проблеми, а для цього потрібні неабиякі інтелектуальні здібності. Для майбутніх медиків названий засіб дозволяє усувати прогалини в професійній підготовці, стимулює їх до мислення, співставлення фактів, знаходження причинно-наслідкових зв'язків.

Останнім часом серед молоді активно використовується такий засіб, як *флешмоб.* Як зазначають дослідники [5; 9], флешмоб — це спланована масова акція, зазвичай організована через Інтернет або інші сучасні засоби комунікації, у якій велика кількість людей оперативно збирається у громадському місці, протягом декількох хвилин виконує заздалегідь узгоджені дії (сценарій), і потім швидко розходяться. Техніка класичного флешмобу дотримується девізу «Флешмоб поза релігією, поза політикою, поза економікою». Флешмоб яскраве дійство, в якому бере участь, головним чином, молодь. На перший погляд здається, що зібралися й розійшлися люди в призначеному місці — до чого тут інтелект. Однак, участь молодої людини у масових заходах має бути обдуманою, а не спонтанною. Для цього потрібні розвинений інтелект і мобільні якості учасників флешмобу.

Особливо важливою для іноземних здобувачів вищої медичної освіти є *комунікативна технологія,* котра, на думку вітчизняних учених Л. Рибалко, Г. Твердохліб, Р. Черновол-Ткаченко, є невід'ємною технічною компонентою іншомовного освітнього середовища [7]. Така технологія зорієнтована на навчання, що адекватне процесу реального спілкування завдяки моделюванню нових форм мовленнєвої взаємодії. Зазначені автори іншомовне освітнє середовище розкривають як сприятливі обставини для самореалізації суб'єктів освітнього процесу, які задовольняють потреби вчителів та учнів спілкування іноземними мовами із зарубіжними освітянами, підвищують їхню компетентність у галузі іноземних мов та забезпечують продуктивне виконання спільних освітніх проектів. У такому середовищі формуються вміння суб'єктів освітнього процесу адекватно й практично використовувати мову в конкретних ситуаціях, наприклад, домовленості з партнерами, в розмовах з колегами, а також володіти мімікою, жестами, рухами та інтонаційними засобами виразності мовлення.

Учені І. Кудря, І. Скрипник, С. Сорокіна, О. Шапошник, Т.Шевченко та ін. надають перевагу *кейс-методу* в освітньому процесі ЗВМО [8]. Свій вибір вчені пояснюють тими фактами, що на практиці одні й ті ж симптоми можуть бути властиві різним захворюванням. Лікар має проаналізувати симптоми, виявити причини їх появи і зробити клінічний діагноз. З урахуванням результатів основних і додаткових методів дослідження хворого він має виробити тактику лікування, скласти план лікування. Значну роль відіграє кейс-метод у підготовці майбутніх лікарів до виконання функціональних обов'язків. Здобувачам вищої освіти пропонують реальну клінічну ситуацію, розв'язання якої вимагає певний комплекс знань для осмислення й виконання конкретних дій. Такий метод учені використовують під час проведення практичних занять, клінічних і клініко-патологоанатомічних конференцій, у період виробничої практики. На думку вчених, при викладенні клінічних дисциплін кейсовий метод допомагає: знаходити правильні рішення в умовах невизначеності; розробляти алгоритм ведення пацієнтів у клініці; оволодівати навичками дослідження конкретних ситуацій; розробляти план лікування, реабілітаційних та профілактичних заходів; застосовувати отримані теоретичні знання, у тому числі при вивченні інших дисциплін, для вирішення практичних завдань; враховувати точки зору інших фахівців на розглянуту проблему при ухваленні остаточного рішення.

Окрім педагогічних засобів впливу на особистість, назвемо специфічні методи і технології, що відбивають специфіку медичної галузі — телемедичні технології і використання 3D проекції в медицині. *Телемедичні технології* — сукупність організаційних, технологічних і фінансових засобів надання дистанційної консультаційної медичної послуги, за допомогою якої пацієнт або лікар отримують дистанційну консультацію від інших лікарів завдяки телекомунікаціям. До телемедичних послуг відносять дистанційні медичні консультації, проведення діагностичних і лікувальних маніпуляцій, консиліуми, обмін результатами обстеження пацієнтів, медичні відеосемінари і відеоконсультації, відеолекції, що здійснюються у вигляді обміну електронними повідомленнями з використанням телекомунікацій.

Назвемо певні переваги у використанні телемедицини. Прискорюється передача інформації про результати обстежень між різними спеціалізованими клініками без транспортування хворого, уникнення помилок через нерозбірливий почерк лікарів, зменшення термінів обстеження пацієнтів, оптимізація кількості медичних працівників та моніторинг їх роботи, зменшення соціальної напруги за рахунок покращення надання медичної допомоги населенню.

До інноваційних методів роботи лікаря відносять *використання* 3D *проекції в медицині.* Сучасні пристрої 3D допомагають створювати механізовані штучні руки, штучні судини, що імплантуються пацієнтам замість

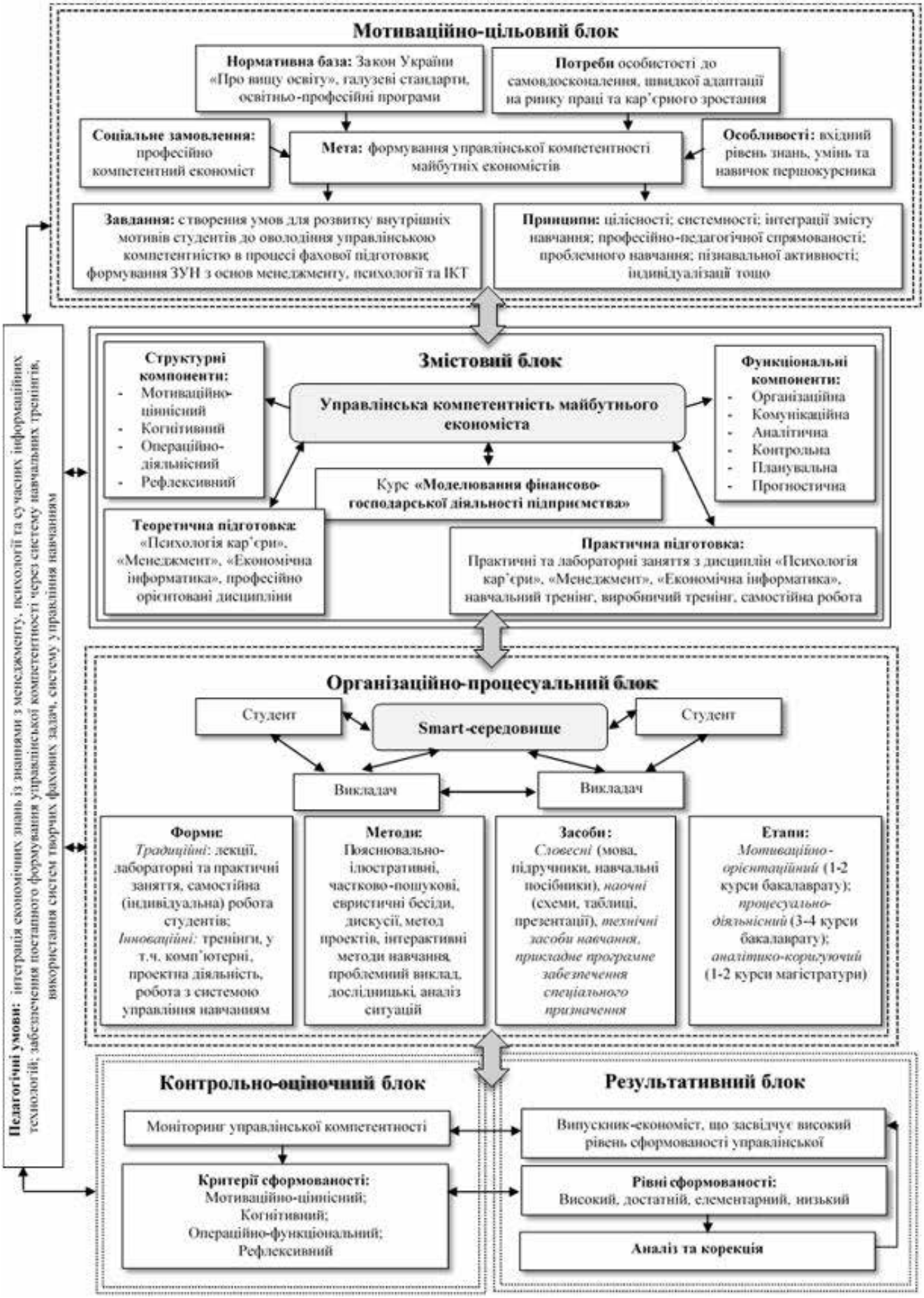

Рис. 1. Модель формування управлінської компетентності майбутніх економістів у процесі фахової підготовки

зношених або пошкоджених, макети відсканованих органів пацієнта, тощо. У процесі підготовки майбутні лікарі мають оволодівати цими методами, як того вимагає їхня кваліфікація.

Інноваційними методами і технологіями є пристрої з AI як *штучний інтелект*. Такі пристрої здатні обробляти й аналізувати великий обсяг інформації, робити висновки і приймати рішення. Завдяки їм економиться час, кошти, ефективніше обслуговуються пацієнти, підвищується діагностична точність і знижується ризик лікарських помилок. Викликає інтерес те, що AI робить висновки про ступінь тяжкості пацієнта і терміновість надання йому допомоги. Залежно від цього буде формуватися черга до лікаря. У мережі Інтернет знаходимо таку інформацію. Медичний чат-бот Ada безпосередньо спілкується з пацієнтами: отримує дані історії хвороби, клінічних і лабораторних досліджень, поточні показники і скарги пацієнтів, швидко аналізує, зіставляє з подібними випадками, науковими доробками з цієї проблеми, дає рекомендації і пропонує записати на прийом до відповідного лікаря чи зв'язатися за допомогою телемедицини [1].

Таким чином, висока кваліфікація сучасного лікаря забезпечується інноваційними прийомами, методами, формами роботи з пацієнтами. Завдяки новітнім засобам педагогічної майстерності формуються інтелектуальні вміння і навички майбутніх лікарів. Використання викладачем у освітньому процесі описаних вище педагогічних засобів підвищує його кваліфікацію і ефективність роботи з іноземними здобувачами вищої освіти.

Література

1. Будемо здорові. Нові досягнення в медицині. URL: https://ua.korrespondent.net/tech/4059542-budemo-zdorovi-novi-dosiahnennia-u-medytsyni
2. Вихрущ В. О., Гуменюк С. В., Вихрущ-Олексюк О. А. Психодидактика вищої школи: інноваційні методи навчання. Тернопіль : Крок, 2017. 280 с.
3. Гречаник О. Є., Григораш Н. В. Формування акмеологічної компетентності вчителя в системі післядипломної освіти : монографія // Бібліотека журналу «Управління школою». Харків : Вид. група «Основа», 2019. Вип. 9 (200). 144 с.
4. Калашнікова Л. М., Рибалко Л. С., Гармаш С. А. Самореалізація особистості учня в позакласній виховній роботі : навч.-метод. посіб. для вищ. навч. пед. закладів. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2006. 100 с.
5. Методичні рекомендації до проведення педагогічної практики для здобувачів вищої освіти другового (магістерського) рівня другого року навчання / за ред. С. Т. Золотухіної. Харків : Планета-Принт, 2019. 45 с.
6. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, А. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища шк., 1997. 349 с.

Рибалко Л. С., Черновол-Ткаченко Р. І., Твердохліб Г. В. Професійна самореалізація педагогів: іншомовне освітнє середовище, технологія самореалізації вчителів іноземної мови : монографія // Бібліотека журналу «Управління школою». Харків : Вид. група «Основа», 2019. Вип. 7 (198). 112 с.

7. Скрипник І. М., Сорокіна С. І., Шевченко Т. І., Кудря І. П., Шапошник О. А. Кейс-метод як приклад інтерактивного навчання студентів-медиків клінічним дисциплінам. URL: http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/2720/5/kejs_metod.pdf.
8. Твердохліб Т. С. Педагогічна майстерність класного керівника в організації виховної роботи : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В. І. Лозової. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. 156 с.